

Kronika

TARPTAUTINĖ KONFERENCIJA „MENAS TARP DVIEJŲ PASAULINIŲ KARŲ“

Tolstant XX a., daugėja mokslinių renginių ir publikacijų, skatinančių kritiškai peržiūrėti įsigalėjusius praeito amžiaus meno vaizdinius ir istorinės raidos kanonus. Kita vertus, kultūros tyrėjams atsivėrę anksčiau neprieinami archyvai, gausėjantys memuaristikos, korespondencijos klodai skatina naujais duomenimis grindžiamų istorinių tyrimų plėtrą. Todėl ir muzikologei buvo pravartu susipažinti su panašios krypties dailėtyrininkų nuostatomis bei tyrimais, kurie buvo pristatyti 2011 m. gegužės mėn. 12–13 dienomis Vilniuje vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Menas tarp dviejų pasaulinių karų“. Lietuvos kultūros tyrimų instituto suorganizuotą mokslo renginį paskatino dailėtyrininkų dr. Giedrės Jankevičiūtės ir dr. Laimos Laučkaitės plėtojami Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karų laikotarpių lietuvių dailės tyrimai, tačiau konferencijoje neapsiribota vien nacionaliniu kontekstu ir vietinėje tradicijoje susiformavusia problematika. Lietuvių, latvių, estų, vengrų, čekų, rusų ir britų dailėtyrininkų pranešimai išryškino komparatyvinės analizės perspektyvos svarbą tiriant kontroversiškus kultūros istorijos laikotarpius.

Nors nagrinėjant praeito amžiaus meno procesus neišvengiama politinės ir kultūrinės tikrovių sankirtos, vis dėlto karų periodai suponuoja specifiskesnę problematiką. Šiuo požiūriu dviejų XX a. karų kaip meninių praktikų skirtingą kontekstą rodė okupuotų kraštų ir kare aktyviai dalyvavusių šalių kultūrinės savivokos skirtumai. Nors 1914–1918 m. karas pelnė pasaulinės katastrofos vardą, konferencijoje gvildenta tuometinė Vokietijos ir Rusijos imperinė kultūros politika okupuotose šalyse, išlaikiusi dar XIX a. susiformavusias pagarbos paveldui ir kultūrinei įvairovei tradicijas (Lijana Natalevičienė, Jelena Kulčinskaja). Tuo tarpu Laimos Laučkaitės iš užmaršties prikelti Vokietijos kariuomenėje Vilniuje tarnavusio dailininko Walterio Buhe (1882–1958) darbai yra įdomūs ne vien kaip istorinės miesto praeities ikonografija. Karo sąlygomis kitos kultūros meninė refleksija nenumaldomai pranoko įprastas kelionių ir egzotiškų kraštų vaizdavimo strategijas. Konferencijoje aptartos ir Pirmojo pasaulinio karo paskatintos meninės tendencijos, kurias galima nusakyti kaip būdingąsias trauminės reakcijos į socialinę-politinę tikrovę – tai tautinės tapatybės stiprinimo ir radikalaus avangardo atsako reiškiniai (Eduardas Klavinšas, Miklos Szekely, Kristiana Abele, Stella Pelše, Irina Pronina). Vis dėlto selektyvi su Pirmuoju pasauliniu karu susijusių dailės procesų analizė išryškino dviejų XX a. karų kaip meninės veiklos konteksto kraštutinį netapatumą. Neatsitiktinai dauguma pranešėjų, nagrinėjusių Antrojo pasaulinio karo laikotarpio meninius procesus, susitelkė į eskapizmo strategijas okupuotų Vidurio Europos ir Baltijos kraštų mene (Giedrė Jankevičiūtė, Milan Pech, Gabor Pataki, Anna Pravdova, Janis Kalnačas). Pranešimuose tikslintos istorizmo, neoromantizmo, intymizmo ir kitos meninės srovės privertė susimąstyti apie analogiškus muzikinius to meto reiškinius, skirtingų meno sričių komparatyvinės analizės perspektyvas. Eskapizmo alternatyva laikytinas įsitraukimas į politinę propagandą, o tokios meninės strategijos pasekmės įžvalgiai atskleidė Jonathanas Blackas (Jungtinė Karalystė), narstęs herojiškos tematikos reprezentavimą britų dailininko Erico Kenningtono (1888–1960) darbuose. Pirmajam pasauliniam karui būdingą orų santykį su okupuotų šalių paveldu ir kultūra Antrojo pasaulinio karo laikotarpiu keitė visa naikinanti totalitarinių režimų galios politika, kurios poveikį iliustravo Čekijos ir Estijos kultūros atvejų analizė (Vojtech Lahoda, Kristina Joekalda). Konferencijos metu viena dailės parodos „Paminklai, kurių nėra. Pasivaikščiojimas po Vilnių“ (Nacionalinė dailės galerija, 2011) kuratorių dailėtyrininkė Rasa Antanavičiūtė pristatė parodos ištakas ir koncepciją. Nors NDG eksponuota svarbiausiose Vilniaus aikštėse statytų ir griautų paminklų dokumentacija kreipė apsvarstyti platesnį istorinių virsmų laikotarpį – nuo XIX a. pabaigos iki nūdienos, ji savitai atliepė konferencijoje svarstytą problematiką. Pirmasis Lietuvoje XX a. karų laikotarpio meninei kultūrai skirtas tarptautinis mokslo renginys – vertinga iniciatyva, gilinti istorinio tyrimo aprėptį ir problematiką, skatinanti tarpdalykines ir komparatyvines kultūros studijas.

Rūta Stanevičiūtė